

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до самостійної роботи

з навчальної дисципліни «Ризикологія»

для студентів спеціальностей

073 «Менеджмент»

Затверджено
редакційно-видавничою
радою університету,
протокол №2 від 29.06.2021 р.

Харків
НТУ «ХПІ»
2021

Методичні вказівки до самостійної роботи з навчальної дисципліни
«Ризикологія» для студентів менеджерських дисциплін / уклад. К. О. Горова,
П. М. Фоцій. – Харків : НТУ «ХПІ». – 23 с.

Укладач К.О. Горова
П.М. Фоцій

Рецензент О.Ю. Лінькова

Кафедра менеджменту та оподаткування

ВСТУП

Ризик являє собою невід'ємну складову виробничих відносин. Оскільки цілком уникнути ризиків неможливо, ними можна і потрібно усвідомлено керувати, не забуваючи про те, що усі види ризиків пов'язані між собою і їх рівень не є статичним, а постійно змінюється під впливом змін у зовнішньому і внутрішньому середовищі.

Дисципліна спрямована на опанування принципами і методами управління ризиками, що виникають в процесі господарської діяльності підприємства. Метою викладання навчальної дисципліни «Ризикологія» є забезпечення розуміння різноманіття економічних ризиків, що виникають у процесі господарської діяльності, урахування їх при прийнятті управлінських рішень і розробку заходів щодо зменшення їх впливу на показники ефективності функціонування підприємства та його господарський механізм.

До задач курсу належить: формування у студентів відповідного рівня знань, які б дали їм можливість класифікувати види ризиків за причинами їх виникнення, підбирати методи кількісної оцінки, сприйнятливі для кожного з видів; отримання студентами теоретичної та практичної підготовки з питань зниження ризиків; засвоєння основних методів і моделей прийняття багатоцільових рішень за умов невизначеності та ризику; розвиток уміння застосовувати методи управління ризиком на вітчизняних підприємствах.

У процесі вивчення дисципліни студенти повинні засвоїти матеріал, мати можливість обговорити питання дискусійного характеру на семінарських заняттях, самостійно розібрати окремі проблемні питання курсу. Закріплення отриманих знань здійснюється за допомогою завдань, запропонованих даними методичними вказівками.

ТЕМА 1. НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ЯК ПЕРШОПРИЧИНА РИЗИКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сутність та види невизначеності. Основні причини невизначеності. Класифікація невизначеності. Види невизначеності за ступенем імовірності настання події. Види невизначеності за об'єктом невизначеності.

Тестові завдання:

1. Які розрізняють типи невизначеності залежно від засобів визначення ймовірності?

- a) об'єктивна;
- b) статична;
- c) суб'єктивна;
- d) нестатична;
- e) випадкова.

2. За ступенем імовірності настання подій розрізняють:

- a) об'єктивну невизначеність;
- b) повну визначеність;
- c) повну невизначеність;
- d) суб'єктивну невизначеність;
- e) часткову невизначеність.

3. Яка з наведених нижче причин сприяє виникненню невизначеності під час реалізації ГР в організації?

- a) брак повної та достовірної інформації;
- b) поганий настрій керівника під час розроблення ГР;
- c) несправність комп'ютера.

4. Соціальна невизначеність пов'язана з:

- a) неможливістю точного прогнозування поведінки людей у процесі трудової діяльності;
- b) прагненням людей утворювати соціальні зв'язки й допомагати один одному;
- c) надійністю устаткування, непередбачуваністю виробничих процесів, складністю технології, рівнем автоматизації, обсягом виробництва, темпами відновлення і т.д.;
- d) всі варіанти вірні.

5. Невизначеність як можливість відхилення результату від очікуваного (або середнього) значення як в меншу, так і в більшу сторону, – це:

- a) «спекулятивна» невизначеність;
- b) «чиста» невизначеність.

ТЕМА 2. КРИТЕРІЇ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Застосування критеріїв Байєса, Лапласа, Вальда, Севіджа і Гурвіца при прийнятті рішення в умовах невизначеності. Вибір стратегії діяльності за допомогою критеріїв прийняття рішень. Побудова матриці прибутків.

Тестові завдання:

1. Критерій песиміста, що орієнтується на кращий з гірших результатів, вважається фундаментальним критерієм. Йдеться про:

- a) критерій Гурвіца;
- b) критерій Вальда;
- c) критерій Севіджа.

2. Це правило називають ще правилом оптимізму-песимізму. Йдеться про:

- a) правило Гурвіца;
- b) правило максимін;
- c) правило мінімакс.

3. Орієнтований на мінімізацію можливої втрати прибутку й допускає розумний ризик заради отримання додаткового прибутку. Йдеться про:

- a) критерій Гурвіца;
- b) критерій Вальда;
- c) критерій Севіджа.

4. Критерій оптимізму у випадку, коли гру задано матрицею виграшів має вигляд

- a) $\alpha_0 = \max_i \max_j a_{ij}$;
- b) $\alpha_0 = \min_i \max_j a_{ij}$;
- c) $\alpha_0 = \min_i \min_j a_{ij}$;
- d) інша відповідь.

5. Правило максимін:

- a) відповідає оптимістичній наступальній стратегії;
- b) орієнтовано на мінімізацію жалю з приводу втраченого прибутку й допускає розумний ризик заради отримання додаткового прибутку;
- c) називають критерієм песиміста, оскільки воно орієнтується на кращий з гірших результатів.

ТЕМА 3. ТЕОРІЯ КОРИСНОСТІ ТА ЇЇ ЗАСТОСУВАННЯ У ПРОЦЕСАХ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ

Проблема раціонального вибору. Поняття корисності. Функція корисності. Поняття лотереї. Умова несхильності до ризику, схильності до ризику, байдужості до ризику. Премія за ризик.

Тестові завдання:

1. Умова, за якої корисність очікуваного доходу менша, ніж очікувана корисність, – це умова:

- a) схильності до ризику;
- b) несхильності до ризику;
- c) байдужості до ризику.

2. Взаємозв'язок ризику з функціями корисності визначається поняттям:

- a) «страхова сума»;
- b) «детермінований еквівалент лотереї»;
- c) «премія за ризик».

3. Детермінований еквівалент лотереї – це:

- a) очікуване значення корисності;
- b) гарантована сума, отримання якої еквівалентно участі в лотереї і гарантує особі таку саму корисність, як і участь у ризикованій справі;
- c) значення очікуваної корисності.

4. Премія за ризик – це:

- a) гарантована сума, отримання якої еквівалентно участі в лотереї і гарантує особі таку саму корисність, як і участь у ризикованій справі;
- b) різниця між очікуваним виграшом і детермінованим еквівалентом;

с) відсоток додаткового прибутку підприємства.

5. Умова схильності до ризику:

а) корисність сподіваного доходу менше сподіваної корисності;

б) функція корисності лінійна, а графік – пряма;

с) немає вірної відповіді.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Обґрунтування рішень в умовах ризику та невизначеності.

Пекарня випікає хліб на продаж до магазинів. Собівартість однієї булки становить 5 грн. Її продають за 8 грн. Попит на продукцію відображено в табл. 5.

Якщо булку виготовлено, але не продано, то додаткові збитки становлять 0,7 грн за одиницю. Зробити висновок, скільки випікати продукції за кожним правилом.

Таблиця 1 – Попит на продукцію підприємства

Попит на добу, тис. од.	10	12	14	16	18
Частота	5	10	15	15	5

Задача 2. Припустимо, що початковий капітал особи, яка приймає рішення, становить 1200 дол., а її функція корисності грошей $U(x) = x^2$. Їй пропонують лотерею, у якій можливі виграш 2000 дол. з імовірністю 0,3 і нейтральний результат з імовірністю 0,7. Чи слід брати участь у лотереї? Скільки можна заплатити за право брати участь у лотереї?

Задача 3. Адміністрація театру вирішує, скільки потрібно замовити програмок для вистав. Вартість замовлення – 200 грн плюс 3 грн за одиницю. Програмки продаються по 6 грн за одиницю, і до того ж дохід від реклами

становить додатково 3000 грн. З минулого досвіду відвідування театру (табл. 2).

Таблиця 2 – Відвідування театру

Відвідування, осіб	4000	4500	5000	5500	6000
Імовірність	0,1	0,3	0,3	0,2	0,1

Очікується, що 40 % відвідувачів купують програмки. Побудуйте платіжну матрицю доходів і визначте, яку кількість продукції необхідно замовити театру за допомогою таких критеріїв, як математичне сподівання, дисперсія, середньоквадратичне відхилення й коефіцієнт варіації. Зробіть висновок щодо кількості продукції, що випускається, використовуючи критерії Байєса, Вальда, Лапласа, Севіджа та Гурвіца.

Якщо людина, яка приймає рішення про випуск продукції, має таку шкалу корисності доходу, то який варіант вона обере? Розрахуйте її премію за ризик (табл. 3).

Таблиця 3 – Корисність доходу

Корисність доходу	0	10	20	35	60	100
Прибуток, тис. грн	400	500	600	700	800	900

ТЕМА 4. ПІДПРИЄМНИЦЬКІ РИЗИКИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ПРИЙНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ

Характеристика ризику як економічної категорії. Класична та неокласична теорії ризику. Визначення понять ризик та господарський ризик. Функції ризику підприємницької діяльності. Класифікація підприємницьких ризиків.

Тестові завдання:

1. Згідно з класичною теорією ризик – це:
 - a) імовірність понесення збитків і втрати від обраного рішення та стратегії діяльності;
 - b) імовірність відхилення від поставлених цілей;
 - c) усі відповіді правильні.

2. Така риса ризику, як невизначеність результатів, проявляється в тому, що:
 - a) ступінь господарського ризику істотно варіює під впливом чинника часу, численних об'єктивних і суб'єктивних факторів, які перебувають у постійній динаміці;
 - b) очікуваний рівень ризику може коливатися в певному діапазоні, і його наслідком можуть бути як негативні, так і позитивні результати;
 - c) повне усунення ризику неможливе внаслідок об'єктивно-суб'єктивної природи цієї категорії, динамічності ступеня ризику тощо.

3. Чинниками ризику непрямого впливу є:
 - a) податкова система;
 - b) непередбачені дії органів місцевого та державного самоврядування;
 - c) економічна ситуація в країні та галузі;
 - d) ринкова кон'юнктура.

4. На рівні прийняття стратегічних управлінських рішень відокремлюють такі внутрішні чинники ризику:
 - a) хибний вибір чи неадекватне формулювання цілей підприємства;
 - b) недостатня якість управління підприємством;
 - c) помилковий прогноз розвитку зовнішнього господарського середовища в довгостроковій перспективі тощо.

5. За сферою походження розрізняють такі види ризику:

- a) інвестиційний;
- b) виробничий;
- c) адміністративно-законодавчий;
- d) ризику галузевого походження;
- e) демографічний.

ТЕМА 5. КРИТЕРІЇ ПРИЙНЯТТЯ ГОСПОДАРСЬКИХ РІШЕНЬ ЗА УМОВ РИЗИКУ

Правило Байєса (критерій математичного сподівання), критерій середнього значення і стандартного відхилення, критерії Бернуллі, Лапласа, Гурвіца. Характеристика критеріїв обґрунтування господарських рішень в умовах ризику.

Тестові завдання:

1. Критерій Лапласа:

- a) передбачає оцінку функцію, яка перебуває між поглядами крайнього оптимізму та крайнього песимізму;
- b) дає змогу відокремити кращий варіант тоді, коли жодна з умов не має істотної переваги;
- c) оцінює розсіювання значень критерію (обраного параметра) щодо його середнього прогнозованого значення математичного сподівання.

2. Критерій прийняття рішень – це:

- a) функція, що виражає переваги особи, що приймає рішення;
- b) функція, що визначає правило, за яким вибирається прийнятний або оптимальний варіант рішення;

с) функція, що виражає переваги особи, що приймає рішення, і що визначає правило, за яким вибирається прийнятний або оптимальний варіант рішення;

d) інша відповідь.

3. Критерій Вальда – це:

a) критерій гарантованого результату;

b) критерій оптимізму;

с) критерій песимізму-оптимізму;

d) інша відповідь.

4. Критерій Вальда забезпечує:

a) максимізацію мінімального виграшу;

b) мінімізацію мінімального виграшу;

с) мінімізацію максимального виграшу;

d) інша відповідь.

5. В яких випадках застосовують критерій оптимізму?

a) в будь-якій ситуації;

b) коли особа, що приймає рішення, орієнтується на найбільш сприятливі умови;

с) коли необхідно зберегти виграш;

d) інша відповідь.

ТЕМА 6. ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ У КОНФЛІКТНИХ СИТУАЦІЯХ

Поняття конфліктної ситуації. Теорія ігор. Складання платіжної матриці. Випадки оцінювання вибору. Мішана стратегія в теорії ігор. Межі застосування аналітичного інструментарію теорії ігор.

Тестові завдання:

1. Антагоністичною грою є:
 - a) гра, яка складається тільки з випадкових ходів;
 - b) гра, яка передбачає нескінченну кількість ходів;
 - c) гра, в якій кожен гравець виграє за рахунок інших;
 - d) парна гра з нульовою сумою.

2. Теорія ігор є:
 - a) теорією математичних моделей прийняття рішень в умовах невизначеності;
 - b) розділом економічної теорії;
 - c) розділом мікроекономічної теорії;
 - d) інша відповідь.

3. Гравець поводить себе раціонально тоді, коли:
 - a) прагне отримати більшу цінність будь-якого виду;
 - b) не прагне отримати виграш;
 - c) інша відповідь;
 - d) прагне отримати більше числове значення деякої величини.

4. Стратегією гравця називається:
 - a) вибір одного з можливих варіантів в процесі гри;
 - b) заздалегідь визначена послідовність ходів залежно від інформації про ходи супротивника і про параметри, що випадково змінюються, закони розподілу яких вважаються заданими;
 - c) величина виграшу гравця;
 - d) інша відповідь.

5. Азартною грою називається:
 - a) гра, в якій передбачити результат заздалегідь неможливо;

b) гра, в якій результат є невизначеним виключено внаслідок випадкових причин;

c) гра, в якій невизначеність полягає у відсутності інформації про дії противника;

d) інша відповідь.

ТЕМА 7. ОБҐРУНТУВАННЯ ФІНАНСОВИХ ТА ІНВЕСТИЦІЙНИХ РІШЕНЬ ЗА УМОВ РИЗИКУ

Поняття інвестиційного рішення і інвестиційного проекту. Критерії обґрунтування рішень під час прийняття інвестиційного проекту. Визначення ставки дисконтування. Визначення середньозваженої ціни капіталу підприємства. Коефіцієнт β . Коефіцієнт систематичного ризику активу. Модель визначення ціни капітальних активів. Поняття фінансового рішення. Теорія оптимального портфелю.

Тестові завдання:

1. Інвестиційні рішення – це:

a) рішення щодо визначення обсягу та структури коштів, що інвестуються (власних і позикових);

b) рішення щодо вкладення (інвестування) коштів в активи в певний момент часу з метою одержання прибутку в майбутньому;

c) акти діяльності особи, яка приймає рішення, з обґрунтованого вкладення фінансових і реальних (матеріальних та нематеріальних) інвестицій;

d) усі відповіді правильні.

2. Граничну величину ставки дисконту, вище якої проект стає збитковим, віддзеркалює такий показник, як:

a) індекс прибутковості;

- b) внутрішня норма окупності;
- c) коефіцієнт дисконтування;
- d) внутрішній коефіцієнт рентабельності.

3. Якщо значення систематичного ризику дорівнює 1, то:

- a) норма прибутку даної акції досить помірковано реагує на зміни, які відбуваються на ринку цінних паперів;
- b) норма прибутку даного цінного папера ніяк не реагує на зміни на ринку;
- c) норма прибутку даної акції значною мірою залежить від змін, що відбуваються на ринку;
- d) усі відповіді помилкові.

4. Найризикованішим портфелем є:

- a) портфель облігацій;
- b) портфель акцій;
- c) портфель акцій і ОВДП;
- d) усі відповіді помилкові.

5. У реальності портфелі Г. Марковіца та Р. Тобіна – абстракції, тому що:

- a) для кожного папера, що обертається на ринку, неможливо вірогідно знати ні його дохідність, ні середньоквадратичне відхилення;
- b) інвестор не може повторити структуру ринку через розрахункову мізерність часток багатьох видів акцій, необхідних для його складу;
- c) усі відповіді помилкові.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Фірма займається поставками лісу. Довжина маршруту – 500 км. Собівартість 1 м³ лісу – 120 грн, ціна реалізації – 200 грн за 1 м³. Залежно

від місткості транспортних засобів фірма може здійснювати поставки партіями по 10, 15, 20, 25, 30 м³ лісу. Ціна реалізації може коливатися залежно від того, на скільки днів запізнюється постачання: без запізнення – 200 грн/м³; на 1 день – 190 грн/м³; на 2 дні – 180 грн/м³; на 3 дні – 160 грн/м³; на 4 дні – 150 грн/м³.

Підприємство несе витрати на доставку на місце прибуття залежно від обсягу вантажу: 10 м³ – 3 грн/км; 15, 20, 25 м³ – 3,5 грн/км; 30 м³ – 4,5 грн/км.

Крім цього, підприємство втрачає 50 грн за кожний прострочений день.

На основі статистичних даних щодо аналізу попередніх ситуацій фірма може оцінити ймовірності прибуття товару в строк таким способом: P_1 (без запізнення) = 0,3; P_2 (запізнюється на 1 день) = 0,3; P_3 (запізнюється на 2 дні) = 0,2; P_4 (запізнюється на 3 дні) = 0,1; P_5 (запізнюється на 4 дні) = 0,1.

Фірма отримала замовлення на поставку. Потрібно визначити оптимальну стратегію фірми.

Задача 2. Підприємець володіє двома видами товарів A_1, A_2 , які він прагне реалізувати на ринку, де можливий продаж конкурентом аналогічних товарів – B_1, B_2 відповідно. Підприємцю невідомо, який вид товарів продаватиме на ринку конкурент, а конкуренту – які товари реалізовуватиме підприємець.

Підприємець має у своєму розпорядженні дані про те, яка ймовірність продати той чи інший товар за наявності на ринку товарів конкурента. Ці дані утворять матрицю гри (табл. 4).

Таблиця 4 – Матриця гри

Підприємець	Конкурент		α_1
	B_1	B_2	
A_1	0,5	0,4	0,4
A_2	0,2	0,9	0,2
β_i	0,5	0,9	X

Дайте підприємцю рекомендації з раціонального вибору виду товарів для просування їх на ринок в умовах конкуренції, за якого забезпечується одержання можливого найкращого результату – найбільшої ймовірності продажу, що б не починав конкурент.

Задача 3. Генеральний директор компанії повинен вирішити, скільки ящиків продукції доцільно експортувати за кордон протягом місяця. Імовірності того, що попит на продукцію протягом місяця буде 5, 6, 7 або 8 ящиків, дорівнюють відповідно 0,2; 0,3; 0,4; 0,1.

Витрати на виробництво одного ящика становлять 450 грн. Компанія продає кожен ящик за ціною 950 грн. Якщо продукція не реалізовується протягом місяця, то вона псується; внаслідок цього компанія отримує збиток – 200 грн за 1 ящик. Скільки ящиків варто експортувати протягом місяця?

ТЕМА 8. ЯКІСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Сутність якісного аналізу підприємницьких ризиків. Класифікація зон ризику: зона допустимого ризику, зона критичного ризику, зона катастрофічного ризику. Вивчення причин появи зовнішніх і внутрішніх ризиків. Класифікаційна система ризиків.

Тестові завдання:

1. Аспект, пов'язаний з виявленням впливу рішень, які приймаються в умовах невизначеності та конфліктності, на інтереси суб'єктів господарювання, притаманний:

- а) якісному аналізу;
- б) кількісному аналізу;
- с) усі відповіді правильні.

2. Якісний аналіз дає можливість:

- a) визначити чинники й зони ризику;
- b) розрахувати ступінь окремих ризиків і ризику певного виду діяльності в цілому;
- c) визначити ймовірність появи випадку втрат (імовірність реалізації ризику);
- d) ідентифікувати можливі ризики.

3. Проблеми, пов'язані з обмеженням прав власності щодо продукції, яка створюється підприємством, є джерелом появи:

- a) виробничого ризику;
- b) адміністративно-законодавчого ризику;
- c) маркетингового ризику;
- d) усі відповіді помилкові.

4. Недоліком методу аналогів є:

- a) недостатня розробленість (на даний час) методу на теоретичному рівні;
- b) ігнорування чинника постійного розвитку будь-якої діяльності;
- c) невисока точність оцінювання;
- d) усі відповіді помилкові.

5. Ризик помилкового ціноутворення є підвидом:

- a) безпосередньо реалізаційних ризиків;
- b) ризиків взаємодії з контрагентами та партнерами в процесі організації продажу продукції (послуг);
- c) ризиків непередбаченої конкуренції.

ТЕМА 9. КІЛЬКІСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Ступінь ризику. Оцінка імовірності появи втрат і величини втрат. Імовірні втрати в процесі здійснення підприємницької діяльності. Система показників абсолютного та відносного вимірювання ризику. Побудова кривої ризику. Методи кількісного оцінювання підприємницьких ризиків.

Тестові завдання:

1. Розсіювання значення випадкового параметра від його середнього значення, що прогнозується, характеризується:
 - a) математичним сподіванням;
 - b) дисперсією;
 - c) середньоквадратичним відхиленням;
 - d) коефіцієнтом варіації.

2. Кількісна оцінка ризиків – це:
 - a) визначення сукупного ризику і коефіцієнту економічного ризику;
 - b) визначення можливого виду ризику і факторів, що впливають на рівень ризику;
 - c) аналіз окремих операцій і факторів по вибраному рівню ризику;
 - d) оцінка ймовірності виникнення тієї або іншої події.

3. Статистичний метод оцінки ризику не включає:
 - a) метод статистичних іспитів;
 - b) побудова графіку Лоренцо;
 - c) середньоквадратичне відхилення і коефіцієнту варіації;
 - d) аналіз доцільності затрат;
 - e) аналіз чутливості моделі;
 - f) розрахунок коефіцієнту конкордації.

4. Область кризового фінансового стану підприємства характеризується параметрами:

- a) надмірні товарні запаси, нестача власних оборотних коштів, і в цілому нестача загальної величини джерел для формування запасів;
- b) надлишок товарних запасів, низький попит, низька купівельна спроможність;
- c) надлишкова величина товарних запасів, нестаток власних коштів;
- d) немає правильної відповіді.

5. Метод Дельфі є різновидністю:

- a) методу експертних оцінок;
- b) методу експертних груп;
- c) аналітичного методу;
- d) методу аналогій.

ТЕМА 10. ОСНОВИ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ

Поняття ризик-менеджменту. Ризик-менеджмент як система управління. Стратегія та тактика ризик-менеджменту. Процес управління ризиками господарської діяльності на підприємстві.

Тестові завдання:

1. Функціями керованої підсистеми ризик-менеджменту є:
 - a) розроблення на перспективу змін фінансово-економічного стану об'єкта та його частин;
 - b) регулювання (вплив на об'єкт управління, за допомогою якого досягається ситуація стійкості цього об'єкта в разі виникнення відхилень від заданих параметрів);
 - c) організація вирішення питань, пов'язаних з ризиком, ризиковими вкладеннями капіталу;

d) організація робіт зі зниження ступеня ризику, процесу страхування ризику.

2. Створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику) є методом:

- a) уникнення ризику;
- b) компенсації ризику;
- c) збереження ризику;
- d) передачі ризику.

3. Компенсація ризику можлива за допомогою таких методів, як:

- a) залучення зовнішніх джерел (отримання кредитів і позик, державних дотацій для компенсації збитків та відновлення виробництва);
- b) передача ризику укладенням біржових угод;
- c) стратегічне планування діяльності;
- d) усі відповіді помилкові.

4. Основний спосіб передачі ризику полягає в:

- a) страхуванні;
- b) укладенні угод;
- c) хеджуванні.

5. Обмін (купівля-продаж) відповідними фінансовими активами чи фінансовими зобов'язаннями з метою поліпшення їхньої структури та зниження можливих утрат покладено в основу:

- a) опціонів;
- b) ф'ючерсних контрактів;
- c) операції «своп».

ТЕМА 11. НАПРЯМИ І МЕТОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ЗНИЖЕННЯ СТУПЕНЯ РИЗИКУ

Напрями та методи впливу на ступінь ризику господарювання. Компенсація ризику. Збереження ризику. Передача ризику. Методи зниження ступеня ризику.

Тестові завдання:

1. Прийняття ризику є доцільним за умови:
 - a) низької ймовірності втрат високого рівня збитків;
 - b) великої ймовірності втрат і низького рівня збитків;
 - c) низької ймовірності втрат і низького рівня збитків;
 - d) усі відповіді помилкові.

2. Виготовлення різних видів продукції з однорідними техніко-технологічними ознаками, ідентичною споживчою вартістю товарів – це такий напрям виробничої диверсифікації, як:
 - a) однорідна диверсифікація;
 - b) відносно однорідна диверсифікація;
 - c) умовно однорідна диверсифікація;
 - d) різнорідна диверсифікація.

3. До заходів впливу на ступінь ризику, що передують несприятливій події, плануються та здійснюються завчасно, належать:
 - a) страхування;
 - b) самострахування;
 - c) позички, кредити, дотації;
 - d) диверсифікація;
 - e) усі відповіді правильні.

4. За умов катастрофічних збитків і низької ймовірності виникнення втрат доцільним є такий напрям зниження ризиків, як:

- a) створення резерву;
- b) зовнішнє страхування;
- c) прийняття ризику;
- d) розподіл ризику.

5. До напрямів, спрямованих на збереження рівня ризику, належать:

- a) відмова від будь-яких дій, спрямованих на компенсацію збитку (без фінансування);
- b) створення спеціальних резервних фондів у натуральній або грошовій формі (фондів самострахування або фондів ризику);
- c) лімітування;
- d) усі відповіді правильні.

Задачі для самостійного розв'язку

Задача 1. Для здійснення певного інвестиційного проекту фірмі необхідно зробити одноразові інвестиції в розмірі 100 тис. грошових одиниць. Ураховуючи зміни, які відбуваються на ринку, де діє фірма, можуть мати місце чотири варіанти ситуацій:

- I – фірма може отримати прибуток на вкладений капітал у розмірі 40 %;
- II, III – прибуток дорівнюватиме 10 %;
- IV – збитки в розмірі 20 % від вкладеного капіталу.

Шанси для реалізації кожного з варіантів однакові. Розрахувати ризикованість реалізації цього проекту (коефіцієнт ризику).

Задача 2. Існують два інвестиційних проекти. Перший з імовірністю 0,6 забезпечує прибуток 15 тис. грн, але з імовірністю 0,4 можна втратити 5,5 тис. грн. Для другого проекту з імовірністю 0,8 можна отримати

прибуток 10 тис. грн і з ймовірністю 0,2 – втратити 6 тис. грн. Який проект обрати?

Задача 3. Фірма вирішує питання про доцільність своєї роботи на певному ринку, користуючись такою інформацією своїх аналітиків:

– потенційна річна місткість ринку – 1 млн од. продукції; на ринку працюють ще три фірми аналогічного профілю, які контролюють 80 % його потенційної місткості;

– ціна реалізації одиниці продукції на даний момент – 75 грн; фірма може зайняти частку даного ринку завдяки зниженню ціни реалізації продукції на 10 %;

– можливий ступінь ризику під час роботи на цьому ринку характеризується виникненням таких ситуацій – відхилення реальної ціни від очікуваної може становити: а) + 5 %; б) – 10 %.

Необхідно визначити ступінь цінового ризику та його вплив на результати діяльності фірми.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Борисова Г.М. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві / Г.М. Борисова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №7. – С.116 – 121.
2. Боровкова В.А. Управление рисками в торговле / В.А. Боровкова. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 288 с.
3. Боровкова В.А. Финансы и кредит : [учебник для вузов с грифом УМО] / В.А. Боровкова, В.Н. Мокин, С.В. Мурашова.– Санкт-Петербург : Бизнес-Пресса, 2006. – 672 с.
4. Василенко В.А. Теорія і практика розробки управлінських рішень : навчальний посібник / В.А. Василенко. – Київ : ЦУЛ, 2003. – 420 с.
5. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком / Г.Л. Вербицька // Фінанси України. – 2004. – № 4. – С. 34 – 40.
6. Виленский П.Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов / П.Л. Виленский, В.Н. Ливши, Е.Р. Орлова, С.А. Смоляк. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – Москва : Дело, 2002. – 888 с.
7. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / Вітлінський В.В., Великоіваненко Г.І. – Київ : КНЕУ, 2004. – 245 с.
8. Давыдова Г.В. Методика количественной оценки риска банкротства предприятий / Г.В. Давыдова, А.Ю. Беликов // Управление риском. – 2005. – № 3. – С. 13-20.
9. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : [навч. посібник] / Л.І. Донець. – Київ : ЦУЛ, 2006. – 312 с.
10. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : [навч. посіб.] / І.Ю. Івченко. – Київ : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
11. Камінський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання / А.Б. Камінський. – Київ : Козаки, 2002. – 120 с.

12. Лук'янова В.В. Економічний ризик : [навч. посіб.]. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – Київ : ВЦ «Академія», 2007. – 345 с.
13. Машина Н.І. Економічний ризик та методи його вимірювання : [навч. посібник] / Н.І. Машина. – Київ : Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
14. Пасічник В.Г. Економічне обґрунтування господарських рішень / Пасічник В.Г., Аніліна О.В. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 144 с.
15. Чернова Г. В. Практика управління ризиками на рівні підприємства: [учебное пособие] / Г.В.Чернова. – Санкт-Петербург : Ин-т страхования, 2000. – 170 с.
16. Шапкин А.С. Экономические и финансовые риски: оценка, управление, портфель инвестиций / А.С. Шапкин. – [2-е изд.]. – Москва : Дашков и К, 2003. – 543 с.

Навчальне видання

Методичні вказівки
до самостійної роботи
з навчальної дисципліни «Ризикологія»

для студентів
спеціальності 073 «Менеджмент»

Укладачі:

ГОРОВА Ксенія Олександрівна
ФОЦІЙ Петро Миколайович

Відповідальний за випуск (завідувач кафедри) *Краснокутська Н.С.*
Роботу рекомендував до друку (експерт РВР) *Райко Д.В.*
В авторській редакції

План 2021 р., поз.

Підп. до друку (дата підпису проректора)_____
Гарнітура Times New Roman.

Видавець Видавничий центр НТУ «ХП».

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 5478 від 21.08.2017 р.
61002, Харків, вул. Кирпичова, 2

Самостійне електронне видання